Б Ъ Л Г А Р С К А А К А Д Е М И Я Н А Н А У К И Т Е

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА

Отчетен доклад

за научно-изследователската, учебната и финансова дейност за 2010 г.

гр. София 1113, ул. „Акад. Георги Бончев”, бл.6, ет.5/6, тел./факс (02)8703217

I. Проблематика на звеното:

1.1 Връзка с политиките и програмите от приетите от ОС на БАН на 23.03.2009 г. "Стратегически направления и приоритети на БАН през периода 2009-2013 г."

Отчетният период – 2010 година може да се определи като решаващ за по-нататъшното развитие на новосформирания на основата на обединение на две звена на БАН – Център за изследване на населението /ЦИН/ и Институт по психология /ИП/ в едно ново звено – Институт за изследване на населението и човека. И тъй като това става през месец март 2010 г., но е актуално доста по-късно, след уреждане на основни административни решения, проблематиката, разработвана от учените в новото звено е продължение на тази, която е разработвана в предишните две организации. Става дума за два проблемни кръга в областта на демографията и в областта на психологията. В утвърдените мисия и приоритети на новия институт на 23.03.2010 тези кръгове са ясно очертани, така че те ще са водещи и в бъдещото развитие на научната работа като се развият и релевантни връзки и мултиаспектни проекти между двата клона на социално познание.

Проблемните сфери, в които се развива научно-изследователската дейност в Департамент "Демография" обхващат проучвания върху основните демографски процеси: раждаемост, стареене, смъртност, миграция; историческа демография на българските земи, въпроси на миграционната политика в исторически план, взаимовръзка между селската селищна система и човешкия потенциал на българското село, демографски проблеми на големите етнически групи, анализи на развитието на населението на България през 20 и 21 век, въпроси на здравния статус и достъпа до здравеопазване на ромите в крос-културен аспект.

Научно-изследователската работа в Департамент "Психология" се реализира по посока на актуални проблеми в сферата на ценностите на българина през периода на най-новата история на страната, на психологичните фактори при процесите на учене през целия живот, организационно-психологични и личностни особености на психичното здраве и благополучие, щастието, проблеми на поведение и здраве при юношите в крос-културен аспект, на

перфекционизма при студенти, сравнителни междукултурни анализи на нагласите спрямо етноси, когнитивно-психологични аспекти на емоционалното развитие в детска възраст, върхови постижения през призмата на хуманистичния подход, кариерното развитие на докторантите. Реализират се и значими изследвания в областта на невропсихологията като проучването на зрителна и тактилна перцепция за диагностика на нарушения в способността на учене при деца и др.

Общо може да се каже, че въпреки усложнената ситуация, при която работят учените, научно-изследователската дейност се развива в съответствие с възприетите като стратегически направления и приоритети на научната политика на БАН за периода 2009-2013 г. Стратегическите приоритети са очертани около основната цел на БАН, а именно да бъде „двигател в изграждането на обществото, базирано на знание и активен партньор в европейското изследователско пространство". Налице са реални факти – изследвания, научна продукция, конкретна насоченост на научните интереси по посока на актуалните и сериозните проблемни сфери на социалната реалност, което създава добра отправна база и перспектива за по-нататъшното развитие. Що се отнася по-конкретно до формулираните основни политики и програмите, съставляващи тези политики за периода до 2013 г. Чрез които БАН трябва да издигне ролята си в национален, европейски и световен план, изследванията, провеждани от учените в ИИНЧ са релевантни спрямо смисъла на Политика 1: Програма 1.1: Икономическо развитие, социални отношения и структури в България като страна -членка на Европейския съюз.; Програма 1.4: Човешки и научен потенциал за икономика и общество, базирани на знания.; Програма 1.6: Качествено и конкурентоспособно обучение. А също така и спрямо смисъла на Политика 3: Националната идентичност и културното разнообразие в Европа и света. Програма 3.2. Историята на българските земи, България и българите. Програма 3.3. Ценностната система на българското общество.

1.2. **Общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата**

През май миналата година Институтът организира за пореден път научна конференция на тема **„**Психичното благополучие на българина", в която участват над 50 учени от различни университети и институции в страната и

бяха представени 25 доклада. Анализирани са три основни аспекта - щастие, удовлетвореност и психично благополучие; социална среда, самооценка и психично благополучие; психично благополучие в детска и юношеска възраст. Конференцията протича в три форми: конференция, кръгла маса и пресконференция по обсъжданите проблеми. Резултатите са широко популяризирани от медиите, включително от централните вечерни новини на водещите телевизионни канали.

Планирани са две конференции за 2011 година в областта на психологията. Първата конференция ще бъде проведена през май 2011 година върху актуални социално психологически проблеми за страната. Втората конференция ще бъде проведена през месец октомври върху културни и психологически проблеми на насилието, съвместно с Center for Slavic and East European Studies, Ohio State University, Columbus, USA.

ИИНЧ беше домакин и на Международна лятна школа за млади изследователи в областта на стареенето в рамките на проект ERA-AGE-2, която се проведе от 28 до 30 септември в гр. Варна. В школата взеха участие 21 курсисти, от които 16 участници от чужбина. Лектори на школата бяха 6 души, от които 4 от чужбина. Проф. А. Уокър, ръководител на проекта ERA-AGE-2, изнесе основния доклад относно бъдещето на изследванията по стареенето.

По проекта с МОМН „Подготовка и развитие на млади изследователи в областта на демографията" от 21.06. до 29.06.2010 г. в ИИНЧ бе проведена Софийска лятна школа по демография с продължителност 7 дни с общ хорариум 42 часа. За лектори на школата бяха поканени 8 специалисти по актуални демографски проблеми от УНСС, СУ „Св. К. Охридски", ИИ на БАН, Международния център за изследване на малцинствата и културните взаимодействия и др. На участниците в школата бяха издадени сертификати за завършена лятна школа по актуални проблеми на демографията.

По отношение на активността в експертната дейност спрямо външни национални, държавни и други институции може да се каже, че тя е висока. Отчетени са 94 писмени материали, от които 31 са рецензии на статии, а останалите са становища или експертни оценки, подготвени за външни институции, в т.ч. за други държави - по проблеми на третата възраст, стареенето, преброяването на населението, качеството на данни от международно изследване, подготвена програма за медиа качествен анализ и

др. В тази повишена активност правят впечатление експертни мнения, предоставяни на Министерски съвет, на различни министерства, по програми на ЕК и др.

2. Резултати от научната дейност през 2010 г.

Научната дейност на учените от ИИНЧ

Поради факта, че Институтът е обединение на две, доскоро самостоятелни научни звена – Институт по психология и Център за изследване на населението, научните интереси са представени чрез много и разнообразни теми и изследователски методи. През 2010 година са завършени планови теми, очертаващи двата вида научна тематика и обхващащи демографска и психологическа проблематика. В областта на демографските проблеми следните теми са отчетени като завършени: Населението от малките етнически групи в България през XX век (гл.ас. д-р Додунекова), Селска селищна мрежа като фактор за развитието на човешкия потенциал на българското село (ас. Цеков), Здравен статус и достъп на ромите до здравеопазване: сравнителен анализ на състоянието в 7 европейски страни (доц. д-р Томова), Населението на България в началото на 21 век – състояние и тенденции (проф. д.с.н. Атанасов, доц. д-р Белчева).

Завършени психологически теми са: Проучване на положителните и отрицателните измерения на перфекционизма (доц. д-р Рашева), Развитие на понятията за базисните емоции в детската възраст (гл. ас. д-р Трифонова), Изследване на зрителна и тактилна перцепция с невербални стимули за ранна диагностика на деца със специфични нарушения в способности за учене (гл. ас. д-р Лалова), Полово-ролеви ориентации, самооценка и афективен баланс в юношеска възраст (гл. ас. д-р Папазова), Работна среда, стрес и удовлетвореност (доц. д-р Русинова), Развитие през целия живот, стил на поддържане на идентичността и индивидуално възприемане на психосоциалните кризи (доц. д-р Бакрачева).

Изследователски теми, по който учените продължават да работят са: Въведение в историческата демография на българските земи през Възраждането (учебно пособие) (доц. д.ист.н. Щерионов), Възрастните хора в България – възможности за социално включване в контекста на техните нагласи и потребности (ас.Черкезова), Миграционна политика на Османската империя в българските

земи през 19 век (до 1878 г.) (гл. ас. д-р Мучинов), Ранни бракове и ранна раждаемост (проф. д.с.н. Сугарева) Психологични измерения на консерватизма и либерализма в България (доц. д-р Христова) Психологически предпоставки за учене през целия живот (доц. д-р Пенчева), Личностни детерминанти на психично здраве и благополучие (гл. ас. д-р Таир), Създаване на многодименсионален личностен въпросник, подходящ за оценка и подбор на персонал (доц. Щетински), Върхови постижения (акме) и пълноценно функциониране на човека в парадигмата на хуманистичната психология и екзистенциалната психотерапия (гл.ас. д-р Георгиева), Влияние на груповата динамика върху себерефлексията (гл. ас. д-р Матеева), Кариерно развитие на докторанти – личностни особености и предпочитани мрежи професионални контакти (гл. ас. д-р Недева), Национална и европейска идентичност и средства за масова комуникация като медиатор в утвърждаването на националните и европейски ценности (доц. д-р Бакрачева), Ценностите на съвременния българин (1993-2005) (доц. д-р Байчинска), Баланс между работата и семейството. Позитивен и негативен тип взаимовлияния между работата и семейството. Удовлетвореност от семейството и работата като фактори на проявите на алтруизъм на работното място (ас. Андреев).

По линия на финансирани от ФНИ проекти един от значимите и при това разработван в тясно и високо ползотворно сътрудничество между бившите две звена, а настоящи два департамента, е проект „Поведение и здраве на българските и румънските юноши” с ръководител д-р Л. Василева, за съжаление не получава засега по-нататъшно финансиране.

Друг финансиран от ФНИ е в своето начало и е на тема „Мозъчно-корова регулация на спокойния стоеж при сетивен конфликт” с ръководител проф. Димитров и в консорциум с ИНБ.

Общо, резултатите от научната дейност, изразени в реализация на научни проекти, демонстрират няколко тенденции: първо, налице е богата по съдържание и реализирана чрез съвременни изследователски методи продукция; второ, засилва се екипността при разработка на социално-практически и значими проблеми; трето, повечето от учените участват и в международни научни проекти. Би могло занапред още по-активно да се търси финансиране от външни източници като оперативни програми, рамкови програми, в колаборация с бизнес компании и т.н. Необходимо е да се

кандидатства по-настоятелно и по-често за спечелване на конкурси и за участие в консорциуми по проекти. Съвременното развитие на знанието в Европейското пространство насърчава интердисциплинарността на научните проекти, както и мултикултурния контекст, в който да се провеждат изследванията – това би довело до увеличаване и на техния реален ефект за науката и за обществото.

2.1 Научни постижения

Проучване на положителните и отрицателните измерения на перфекционизма- доц. д-р Максимка Рашева

Един от основните резултати на изследването е проучената типология на перфекционизма на основата на мултидименсионална скала за измерване на перфекционизъм (Frost et al., 1990) в извадка от български студенти. Очертани са две групи студенти - неперфекционисти и малко адаптивни перфекционисти. Данните разкриват, че в сравнение с неперфекционистите, малко адаптивните перфекционисти в си поставят значимо по-високи лични стандарти. Резултатите показват, че малко адаптивните перфекционисти имат значимо по-високи равнища на мотивация за постижение, тревожност и депресия от неперфекционистите. Препоръчително е те да бъдат включени в психотерапевтични групи.

Значимостта за науката се изразява в анализ на малко иззследвана у нас област, както и в адаптирането и разработването на метод за изследване на перфекционизма и неговите връзки с личността и психопатологията.

Получените резултати от настоящето изследване са много значими и полезни за преподаватели и родители с оглед да се изграждат цели и опит при младите хора за отлично представяне в изпълнението на задачите и обучението, да се подпомага поставянето на високи стандарти и постигането на целите чрез добро планиране и организация.

2.2. Научно-приложно постижение„

Здравен статус и достъп на ромите до здравеопазване: сравнителен анализ на състоянието в 7 европейски страни (2008-2009)” с ръководител доц. д-р Илона Томова)

Направена е социална оценка на здравния статус на ромите в България (проект . Сравнени са основните показатели за здравето на ромите в България, Испания, Гърция, Португалия, Румъния, Словакия и Чехия. Анализирани са социално-икономическите фактори, водещи до по-лошо здраве, висока преждевременна смъртност, много висока детска и майчина смъртност, много висок дял на инвалидността, социалните и хроничните заболявания, висока честота на травмите и инцидентите сред ромите. Изготвен е комплекс от препоръки за подобряване качеството но медицинските услуги за ромите и подобряване на тяхното здраве, който е представен на Програма "Обществено здраве" на Европейската комисия и Министерство на здравеопазване в България. Голяма част от изводите и препоръките са залегнали в актуализирания План за действие на Националната стратегия за равен достъп до здравеопазване на уязвими малцинствени общности на Министерството на здравеопазването, Национален съвет по етнически и демографски въпроси към Министерския съвет, неправителствени организации, работещи по проблемите на здравето на малцинствата и ръководителя на проекта. Основните констатации, изводите и препоръките на международното сравнително изследване на 7-те страни са представени на заключителната международна научно-приложна конференция на Програмата «Обществено здраве на Европейската комисия, в Мадрид през октомври 2009 г., в чиято работа взеха участие депутати от Европейския парламент, министъра на здравеопазването в Испания, членове на Европейската комисия, представители на Световната здравна организация, на Съвещанието за сигурност и сътрудничество в Европа, УНИЦЕФ, на международни и неправителствени организации, служители на Министерствата на здравеопазването на седемте страни.

3. Международно научно сътрудничество на звеното:

3.2. В рамките на договори и спогодби на институтско ниво.

Международните проекти са с акцент върху проблемите на стареенето, както и върху подготовка и развитие на млади изследователи в областта на демографията. Освен това екип от Института участва в мащабен проект върху изследването на разнообразието и европейската публична сфера по 6 Рамкова програма на ЕК. Силен акцент в международното сътрудничество са изследванията върху проблемите на ромите и ромската култура.

Договори за международно сътрудничество са подписани с Департамент „Кроскултурна психология" Университетът в Тилбърг, Холандия, 2010 г.-2013 г., Център за славянски и източно-европейски изследвания, Охайо, Калъмбъс, САЩ – 2008-2013, Институт по психология Чешка академия на науките, 2009 г. - безсрочен, Институт по психология към Румънската академия 24.10.2008 – 12.12. 2011.

Подписани са двустранни договори за сътрудничество и по тях се реализират значими и интересни научни изследвания. Такива са сътрудничеството с Университета в Охайо , САЩ с ръководител доц. Божинова от българска страна /ИИНЧ/, а резултат са изследвания и публикации в кроскултурен план върху нагласите спрямо други етноси, спрямо значими обществени проблеми, сътрудничеството и договорите с Университетът в Тилбург, Холандия и с Департамента по социални науки, Университетът в Хелзинки, Финландия, с ръководител д-р Таир /ИИНЧ/ от българска страна /, чрез които се провеждат изследвания върху проблеми на психологичното благополучие, ценностите, идентичността и др.

Реализирани са 18 командировки за участие в научни прояви и 6 - за участие в срещи по административни и организационни въпроси във връзка с разработваните международни проекти (9 от учените от Департамент "Демография": Полша – 1, финансирана от МОНМ, ОП"Човешки ресурси", Франция – 1, финансирана от Съвета на Европа, Румъния – 2 от МОНМ, Германия -2 и Словакия – 1, финансирани от GESIS, Испания–1 – програма „Еразъм", Италия -1 от Университет в Анкона, Италия. В Департамент "Психология" – също 9 на брой - от тях както следва: във Франция - 1, Белгия - 1, САЩ – 1, Испания -1, финасирани по 6 РП на ЕК, Румъния – 1, Австрия – 1, Италия – 1, Белгия – 1 по програма COST.

В контекста на приетата стратегия за приоритети на Европа 2020 в Института се развива и дейност по посока на мащабни международни проекти, което създава европейска, наднационална насоченост и съдържание на научно-изследователската работа. Също така това е основната възможност и за мобилност на всички изследователи, при това във връзка със собствените професионални интереси и квалификация в съответствие с новите изисквания за развитие на общество и икономика, основани на знанието. Налице са мащабни, финансирани от ЕК проекти, в които нашите учени участват

равностойно на партньорите от други страни. Развиват се и ползотворни международни сътрудничества, които би било добре да се реализират и по-нататък под форма на общи кандидатствания за спечелване на проекти и участието в тях, привличайки и организации от други страни.

3.2 В рамките на договори и спогодби на институтско равнище

3.2.1. Проекти ERA-AGE 2 (Европейско изследователско пространство по стареенето- 7-ма РП на ЕС, в консорциума участват 12 страни) и FUTURAGE (Пътна карта на изследванията по стареенето) с ръководител доц. д-р Геновева Михова

В съответствие с основната цел на проекта – изграждане на обща информационна база данни на изследванията по стареенето в Европа и подготовка на млади специалисти са дефинирани методологичните принципи изследоване на стареенето в България. Те са приложени в системната работа по съставяне на базата данни за България и разширяване на възможностите за интегриране на Европейското изследователско пространство по стареене и съставяне на пътна карта на изследванията като цел на проекта FUTURAGE. Въведено е анотационно представяне на всички изследвания и публикации, способстващо тяхната тематична класификация и повишаване на информираността, както и систематизиране на приоритетите на вече извършени и публикувани изследвания с оглед ориентацията на изследванията и политиките в областта на стареенето. Разработен е модул за интегрирано образование на млади специалисти - изследователи и изпълнители на дейности в областта на стареенето, който е приложим при подготовка на студенти по магистърско и докторантско равнище, както и в програми на специализирани средни училища. Включват се часове и стаж в специализирани институти, косвено свързани с вида на образованието на студента и пряко отнасящи се до стареенето (примерно медици придобиващи знания в областта на демографията, икономиката, социологията на стареенето и т.н.).

Очертани са параметрите на българското изследователско пространство при систематизация на основните тематични направления в теоритичен и научно приложен аспект, способстващ формирането на адекватни на европейския опит и практики съвременни национални политики за населението.

Проект FUTURAGE (Пътна карта на изследване на населението) Разработване на окончателна пътна карта на изследванията по стареенето при определяне на бъдещите приоритетни изследвания резултира в идеята на европейските изследователи за необходимост от една нова наука – за стареенето на населението. В тази връзка е изградена и аргументирана от страна на българския тим на Проекта концепция за формиране на подобно ново научно направление на по-широка основа - като нова научна дисциплина, чийто обект на изследване – възрастното население, предполага интегриране на знания и подходи от демографията, социологията, икономиката, медицината и други науки. Направена е специализирана национална класификация на ключовите приоритети на изследванията по стареенето за следващите две десетилетия, разграничени по дейности: за активно стареене, здравни и социални услуги, възрастови групи на старото население и неговото регионално и джендърно разпределение. Така се разширява и обогатява общата пътна карта на стареенето на населението, предвидена в проекта по тематични направления. Разработени са националните специфики на процеса на стареене у нас и на проблемите на възрастните хора, на особеностите на икономическата им активност и начин на живот, изискващи адекватни политики. Проучени са равнището на доходите и бедността на възрастното население, възможностите за достъп на пазара на труда и участие в обществения живот. Разработени са специфицирани подходи за анализ и предвиждания на параметрите на стареенето.

3.2.2. Разнообразие и Европейската публична сфера: към гражданска Европа – Интегриран проект, финансиран от 6РП на ЕК и реализиран от Консорциум от университети и изследователски центрове от 16 европейски държави и Турция. Ръководител на българския екип доц. д-р Йоланда Зографова

I. В процеса на реализацията на машабния, многоаспектен, интердисциплинален проект с акроним Евросфера през 2010 се изпълниха няколко важни задачи от българския екип. Съществени постижения са анализите на гражданските нагласи спрямо другите и по-конкретно спрямо имигрантите в ЕС и тяхната роля върху живота, икономиката и културата.

Изследвани са и политическата включеност и нагласите спрямо по-нататъшното развитие на ЕС. Тези анализи се провеждат с оглед следващите сравнителни анализи с равнището на нагласите, вижданията и убежденията на елитите в включените в консорциума 16 страни. Резултатите от метаанализа на данните от Европейски социални изследвания /ESS/ – кръгове 2006 и 2008 година в 8 европейски държави сочат, че нагласите към имигрантите са в различна степен положителни, в зависимост от комплекс от социално-политически, социално-икономически и социално-психологически фактори, специфични за отделните държави. Същевременно анализите показват, че дори и при не особено позитивни нагласи към имигрантите паралелно се развиват виждания относно тяхната положителна роля върху живота в тези страни, което е индикатор за междукултурно разширяване на социалните репрезентации и предпоставка за развитие на толерантност. Един от интересните факти е, че българските граждани са със значимо по-високи очаквания за продължаване на ЕС интеграцията, близо по резултати е Дания, а също и Испания, докато най-нежелаещи унификация са гражданите на Великобритания. Данните показват, че е значимо влиянието на принадлежност към малцинство/мнозинство, религиозна принадлежност, ценностни ориентации върху нагласите към ЕС интеграцията, доверието спрямо институтициите в национален и наднационален план /в т.ч. към ЕП/ нагласите към имигранти, към хората с различна сексуална ориентация, както и върху активността и участието в различни политически активности.

II. Резултати, получени на базата на анализ на 80 медии в 16 страни, най-общо показват, че медиите в Европа относително често отразяват двата изследвани случая /cases/, а именно "Конструиране на Европа /ЕС/" и "Лисабонски договор", чрез което допринасят за артикулацията на Европейска публична сфера. Наблюдават се данни, които сочат, че медиите не отразяват достатъчно конкретно тази проблематика и не изразяват достатъчно ясно каква е значимостта за интеграцията на ЕС на събития като подписването на Лисабонския договор. Освен това не е достатъчно изразена връзката с институциите и Евро-структурите, както и с гражданите.

3.2.3. Проект „R.E.D.Rom, Възстановяване на европейските измерения на ромския език и култура”, финансиран по 7 РП на ЕК, ръководител доц. д-р Илона Томова

Подготвени са три учебни модула за ромската история и култура: „Ромите в Османската империя”, „Деконструкция на една грешка на класификацията или как се конструира ромска (суб)група” и „Диалогичността на ромския приказен фолклор” (). Направен е опит за деконструкция на разцепването на ромска група и обособяването на дъщерни групи, които в резултат от социалното изключване заживяват самостоятелен живот като „абсолютно различни” общности. Изследвани са механизмите на вътрешногрупово „пъпкуване”, промяна на традиционния занаят и социалния статус на една от дъщерните групи и социалните и социално-психологическите фактори за отхвърлянето й от „своите” и от макрообществото. Анализът се базира на архивни материали и теренен материал от ромските субгрупи в град Сливен, но въпреки че разглежда един конкретен изолиран случай, някои от изследваните механизми на „пъпкуване” на етническата група имат универсално значение. Разглеждат се и социалните функции на ромските приказки за конструирането на етническата идентичност на ромите; за транслирането на ценности, норми, модели на поведение в процеса на социализацията на младото поколение, както и за интеркултурните взаимодействия с представителите на другите етнически общности на Балканите. Изследвани са различията в съдържанието, моралните принципи и посланията на приказките на номадите и уседналите роми и факторите, довели до това културно многообразие в приказния фолклор на една етническа група.

4.Участие на звеното в подготовката на специалисти

В Института през отчетния период са обучавани 19 докторанти в началото на годината, от които 3-ма са отчислени с право на защита. Защитен е дисертационен труд на тема: „Демографско развитие на Пловдивския санджак през XIX век (до 1878 г.)” от Венцислав Мучинов.

Виртуално научно ръководство е поето и за един докторант от Ню Йорк, САЩ, Игнатиус университет /Ignatius University/ от доц. д-р Й. Зографова чрез сътрудничество със СУ “Св. Климент Охридски”.

Кариерно развитие на млади учени е осъществено чрез обявяването на конкурси за научни сътрудници и са назначени общо 4-ма млади учени – асистент и главни асистенти.

Зачислени са 4 докторанти, приети чрез държавно обявените конкурси. Повечето от хабилитираните учени в звеното са ръководители на докторанти.

Важен факт и добър пример е хабилитирането през миналата година на д-р Маргарита Бакрачева – един от надеждните млади изследователи на възраст под 35 години в областта на личностовата психология

Преподавателската дейност на учените от Института се изразява общо в цифри – 999 часа, изнасяни от 14 лектора по 17 курса към 4 ВУ, както и 310 часа упражнениея и семинари, 4-ма лектори са чели 7 курса по специализации. Осъществено е ръководство на 6 дипломанти след покана от съответните ВУ. Най-често лекционните курсове, както и ръководство на дипломанти са провеждани в СУ, НБУ, ЮЗУ и др. С някои университети като ЮЗУ, Пловдивски университет, Медицински университет и др. има подписани дългосрочни договори за сътрудничество.

Преподавателската дейност не е доминираща за звеното, но фактът, че много от учените са канени от различни университети за водене на различни курсове, които са със собствени програми, за ръководство на дипломанти, докторанти /вкл. от чужбина/ показва, че квалификацията на учените от Института е високо оценявана и от външните институции.

5.Иновационна и стопанска дейност на звеното

5.1. Готови за стопанска реализация научни продукти са следните

1. Щетински, Д., Създаване на многодимензионален личностен въпросник, подходящ за оценка и подбор на персонал, съвместно с К. Попова.
2. Рашева, М., Метод за измерване на перфекционизъм.
3. Андреев, Б., Скала за измерване на чувството на самота и отчужденост на работното място.
4. Андреев, Б., Скала за измерване на деструктивен тип поведение в организацията.
5. Байчинска, К., Индекс за родителски стрес, съвместно с Т. Кирилова.

5.2. Извършен е трансфер на два научни продукта, т.е. приложени са в практиката

1. Стандартизирана форма за провеждане на интервюта за определяне на степента на зависимост от психоактивни вещества чрез обучение за прилагане на методиката и практическа работа — автор доц. Щетински

2. Проект "Прогнозна оценка за развитието на населението на Столична община през периода 2010-2015 г." който е финансиран от външна фирма “Софийска вода” с ръщоводител доц. д-р К. Борисова

6. Кратък анализ на финансовото състояние на звеното за 2010 г.

През изминалата година в ИИНЧ са получени средства от бюджетна субсидия в размер на 484175 лв. От тях за заплати и осигурителни вноски към тях са изплатени 420514 лв.,за обезщетения по КТ-33383 лв., за процедури за защити пред СНС-4000лв., за стипендии-43490лв.или общ размер на разходите от субсидия-501387 лв. Недостигът от средства по субсидията е 17212 лв., които се очаква да бъдат възстановени през настоящата година, съгласно утвърдената за 2011г. субсидия за БАН. Всички останали разходи-за консумативи за сградата, за материали, външни услуги и др.са поети със собствени средства на Института или по проектите, съобразно утвърдените план –сметки от всеки ръководител.

Общият размер на приходите от собствени средства за периода е 228334лв. Те представляват постъпления по проект ”ЕРАЕЙДЖ” – 87548 лв. проект ”ФЮЧЪРЕЙДЖ”-29487лв.и двата са финансирани от ЕК по Седма рамкова програма на ЕС, по проект “Евросфера”-35567 лв.,по проект “Европейски измерения на ромския език и култура”-57127 лв.по договор с холандска фондация “ЕРСТЕ” са постъпили 3182 лв./за научни изследвания на населението на Балканския регион”, по договор със “Софийска вода”-3938 лв.,от такси на свободни докторанти -8700 лв.,от НОИ-1000лв.,от научни услуги, вкл.продажба на сборници и такси/-860лв.Всички разходи са извършвани при строг режим на икономии, при спазване на нормативните актове и действуващото законодателство.

Институтът има спечелен проект по ОП”Развитие на човешките ресурси”,по схема “Подкрепа на докторанти, постдокторанти и млади учени”,

по който са постъпили 18678 лв., които са изразходвани съгласно бюджета на проекта и в момента се очаква ново постъпление на средства по проекта.

7. Състояние и проблеми на звеното в издателската и информационната дейност, препоръки.

През отчетния период са реализирани 101 научни публикации на учените от ИИНЧ, като десет публикации в чужбина, и са подготвени и предадени за печат две монографии в академичното издателство "Проф. М. Дринов": "Различия по пол в равнището на икономическа активност България" 187 с., с автор Кремена Борисова-Маринова, и "Влияние на демографското развитие върху потенциалната работна в България (2005-2030 г.)", 323 с. - автори К. Борисова-Маринова и Ст. Николова.

Институтът за изследване на населението и човека издава две собствени научни списания – **сп. „Психологични изследвания" и сп. "Население"**

Психологични изследвания се издава за 12 поредна година /от най-новата си история/ и е авторитетен форум за научни публикации в областта на всички клонове на психологията Редакционната колегия се състои от 7 учени от Департамент Психология и трима учени от чужбина –проф. Анатолий Журавльов –директор на Института по психология при РАН, проф. Геролд Микула - ръководител на Департамента по Социална психология, известен европейски изследовател, член на европейски професионални дружества по психология, проф. Сашо Кочанковски от Университета "Св. Климент Охридски" в Битоля, Р Македония. Главен редактор е доц. А. Христова, Технически секретар е Мая Конова.

През 2010 г. сп. ,,Психологични изследвания спечели конкурс ,,Научна периодика" към Фонд ,,Научни изследвания" при Министерството на образованието, младежта и науката

В списанието, което е билингвистично, за 2010 г. за публикувани общо 31 статии, всяка от които е рецензирана преди да бъде публикувана. - 20 статии са от учени от Института, а 27 от външни автори от България и чужбина.

Книжки	**Вътрешни автори**	**Външни автори**	**Чуждинци**	**Вътрешни рецензенти**	**Външни рецензенти**	**На български език**	**На английски език**

Кн.3/2009	**2**	**6**	**2 САЩ Испания**	**6**	**1**	**5**	**2**
Кн.1/2010	**6**	**7**	**-**	**7**	**-**	**7**	**-**
Кн.2/2010	**12**	**12**	**-**	**11**	**6**	**16**	**1**
ОБЩО:	**20**	**25**	**2**	**24**	**7**	**28**	**3**

Списание “Население” е с дългогодишна история- най-новата продължава вече 20 години и е една от редките трибуни на научните разработки в областта на демографията. Редакционната колегия с Главен редактор доц. д-р М. Белчева е съставена от 8 учени от различни научни институти като чл.кор А.Атанасов /ИС/доц.д-р Калчев от УНСС и др. Технически редактор Станислава Моралийска. Подготвен е брой за печат през 2010 г.

И двете списания са жизнено важни за развитието на учените в звеното и освен това са едни от малкото форуми за публикация на учени от цялата страна в областта на психология и демография. Младите ни учени, докторантите намират там едни от малкото възможности да публикуват изследванията си. Затова е необходимо кандидатстването в конкурси и търсенето на спонсорство от различни организации, за да се издават регулярно.

Трима учени – доц. д-р Йоланда Зографова, гл. ас. д-р Росица Георгиева и гл. ас. д-р Николай Бавро са членове и в международни редакционни колегии.

По отношение на **информационната дейност** библиотеката при Институт за изследване на населението и човека за 2010 г. се състои от два фонда на двете библиотеки на заварените звена : библиотека по демография и библиотека по психология

През 2010 г. фондът на библиотеката достигна общо 5601т. През 2010 г. са постъпили общо 256 библиотечни документи. По начин на набавяне: покупка – 131, книгообмен – 53, дарение – 72. Текущите периодични издания през 2010 г. са общо 41 заглавия в 147 т. Изразходвани средства за новополучените библиотечни документи – 11468.84 лв.

Въпреки че очевидно има развитие на библиотечния фонд и постепенно обогатяване, главно поради средства от проекти, би било улесняващо функциите на информативност и представителност ако се премине към Библиотека за демография и психология, което ще подпомогне ефективността на библиотечната работа..

Би било добре да се потърсят повече начини за свободни абонаменти тъй като към доста международни издателства и онлайн библиотеки има добри оферти.

В заключение, може да се приеме, че при едни критични ситуации и екстремни условия за научно-изследователска дейност /в т.ч. нееднократно прекъсване на трудовата дейност поради принудителни неплатени отпуски/, учените в Института за изследване на населението и човека са реализирали планираните дейности и проекти за годината като заедно с това редица проекти са завършени в срок и учените вече са изградили план за новата си дейност през 2011. Остава като препоръка и очакване чрез съвместни активности в научно-изследователски план и разширяването на връзките както на национално, така и на европейско равнище с различни научни и други институции и организации, а също и с представители на бизнеса, новото звено на БАН - ИИНЧ да се утвърди още по-ефективно като едно реално обединение. Друга линия, по която са необходими много сериозни усилия е кариерното израстване на учените – по-бързо придвижване към хабилитиране на младите учени Освен това наложително е с по-голямо внимание и настойчивост да се търсят и насърчават студенти да продължат с научна работа в докторантура в Института, тъй като това е един от малкото начини за увеличаване на щатния състав и на научния потенциал. За да бъдат привличани обаче млади учени и задържани опитните, утвърдени учени, са необходими сериозни увеличения на постъпленията в Института – както по линия на бюджетна субсидия, така и по линия на финансиране дейности по проекти, обучения, консултации и др.

Научен секретар на ИИНЧ

Доц. д-р Йоланда Зографова